

RTJ 3 FINANTSINSTRUMENDID (muudetud 2011)

SISUKORD	paragrahvid
EESMÄRK JA KOOSTAMISE ALUSED	1-3
RAKENDUSALA	4-5
MÕISTED	6
ESMANE ARVELE VÕTMINE	7-10
EDASINE KAJASTAMINE – ÜLDREEGLID	11-27
Finantsvarade kajastamine	11-13
Finantskohustuste kajastamine	14
Õiglasest väärtuses kajastatavad finantsvarad ja -kohustused	15-18
Korrigeeritud soetusmaksumuses kajastatavad finantsvarad ja -kohustused	19-22
Finantsvarade allahindlused	23-27
EDASINE KAJASTAMINE – SPETSIIFILISED VALDKONNAD	28-41
Nõuete kajastamine	28-33
Finantsinvesteeringute kajastamine	34-36
Finantskohustuste kajastamine	37-39
Tuletisinstrumentide kajastamine	40-41
KAJASTAMISE LÕPETAMINE	42-49
Finantsvarade eemaldamine bilansist	42-44
Nõuete faktooring	45-46
Finantskohustuste eemaldamine bilansist	47-49
OMAKAPITALIINSTRUMENTIDE KAJASTAMINE	50-60
JÕUSTUMINE	61-62
VÕRDLUS SME IFRS-IGA	63-64

EESMÄRK JA KOOSTAMISE ALUSED

1. Käesoleva Raamatupidamise Toimkonna juhendi RTJ 3 „Finantsinstrumendid” eesmärgiks on sätestada reeglid finantsinstrumentide kajastamiseks Eesti hea raamatupidamistava kohaselt koostatavates raamatupidamise aastaaruannetes. Eesti hea raamatupidamistava on rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele tuginev raamatupidamistava, mille põhinõuded kehtestatakse raamatupidamise seadusega ning mida täiendavad Raamatupidamise Toimkonna juhendid.

2. Juhend RTJ 3 lähtub SME IFRS peatükkidest 11 „Lihtfinantsinstrumendid“ („*Basic Financial Instruments*“), 12 „Muud finantsinstrumendid“ („*Other Financial Instruments*“) ja 22 „Kohustused ja omakapital“ („*Liabilities and Equity*“) ning peatükis 2 „Põhimõtted ja alusprintsüübid“ („*Concepts and Pervasive Principles*“) ja „Terminite sõnastikus“ („*Glossary of Terms*“) sätestatud mõistetest. Juhend sisaldab viiteid konkreetsetele SME IFRSi paragrahvidele, millel juhendi nõuded tuginevad. RTJ 3 võrdlus SME IFRSiga on toodud paragrahvides 63-64. Valdkondades, kus RTJ 3 ei täpsusta mingit spetsiifilist arvestuspõhimõtet, kuid see on reguleeritud SME IFRSis, on soovitatav lähtuda SME IFRSis kirjeldatud arvestuspõhimõttest.

3. Raamatupidamise aruannete koostamisel tuleb lähtuda olulisuse printsiibist. Väheolulisi objekte võib arvestada ja aruannetes kajastada lihtsustatud viisil.

RAKENDUSALA

4. Raamatupidamise Toimkonna juhendit RTJ 3 „Finantsinstrumendid” rakendatakse alljärgnevate finantsinstrumentide (s.o finantsvarade, finantskohustuste ja omakapitaliinstrumentide) arvestusel ja kajastamisel raamatupidamise aruannetes:

- (a) raha;
- (b) nõuded ostjate vastu, viitlaekumised ning muud lühi- ja pikaajalised nõuded, mis kuuluvad arveldamisele rahas;
- (c) lühi- ja pikaajalised investeeringud väärtpaberitesse (näit. aktsiad, võlakirjad, obligatsioonid jne.), välja arvatud sellised osalused tütar- ja sidusettevõtetes, mida kajastatakse konsolideerimise või kapitaliosaluse meetodil vastavalt juhendile RTJ 11 „Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtete kajastamine”;
- (d) võetud laenud, võlad tarnijatele, viitvõlad, emiteeritud võlakirjad ning muud lühi- ja pikaajalised võlakohustused, mis kuuluvad arveldamisele rahas;
- (e) tuletisinstrumendid (näiteks forward-, futuur-, swap- või optiooni lepingud), välja arvatud omakapitaliinstrumenti mõistele vastavad tuletisinstrumendid – vt. käesoleva paragrahvi punkt (f);
- (f) ettevõtte enda poolt väljastatud aktsiad ja muud omakapitaliinstrumendid – ainult paragrahvid 50-60;
- (g) sellised lepingud mitte-finantsvarade ostuks või müügiks, mida saab arveldada rahas või teiste finantsinstrumentidega (kajastatakse kui tuletisinstrumente), välja arvatud juhul, kui need on sõlmitud ettevõtte tavapärase ostu-, müügi- või tarbimisvajaduse rahuldamiseks.

5. Juhendit RTJ 3 ei rakendata järgnevate finantsinstrumentide arvestusel ja kajastamisel:

- (a) investeeringud tütar- ja sidusettevõtetesse, mida kajastatakse konsolideerimise või kapitaliosaluse meetodil (vt juhend RTJ 11 „Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtete kajastamine”);
- (b) rendilepingutest tulenevad finantsvarad ja –kohustused (vt juhend RTJ 9 „Rendiarvestus”);
- (c) pensioniskeemidest tulenevad kohustused;
- (d) garantiilepingutest tulenevad potentsiaalsed kohustused, mis kuuluvad maksmisele juhul, kui võlgnik ei suuda ise oma võlga tasuda (vt juhend RTJ 8 „Eraldised, tingimuslikud kohustused ja tingimuslikud varad”);
- (e) ettevõtte enda poolt väljastatud omakapitaliinstrumendid (näiteks ettevõtte omaaktsiad, optsioonid omaaktsiatele jne), välja arvatud paragrahvid 50-60;
- (f) kindlustuslepingutest tulenevad finantsinstrumendid;
- (g) äriühenduste käigus tekkinud potentsiaalselt tasumisele kuuluvad tasud (vt juhend RTJ 11 „Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtete kajastamine”).

MÕISTED

6. Käesolevas juhendis kasutatakse mõisteid alljärgnevas tähenduses:

Finantsinstrument on leping, mille tulemusena tekib ühele osapoolle finantsvara ja teisele osapoolle finantskohustus või omakapitaliinstrument. (SME IFRS terminite sõnastik).

Finantsvara on vara, mis on:

- (a) raha;
- (b) lepinguline õigus saada teiselt osapoolelt raha või muid finantsvarasid (näiteks nõuded ostjate vastu);
- (c) lepinguline õigus vahetada teise osapoollega finantsvarasid potentsiaalselt kasulikel tingimustel (näiteks positiivse õiglase väärtusega tuletisinstrumendid)
- (d) teise ettevõtte omakapitali instrument (näiteks investeering teise ettevõtte aktsiatesse). (SME IFRS terminite sõnastik).

Finantskohustus on lepinguline kohustus:

- (a) tasuda teisele osapoolle raha või muid finantsvarasid (näiteks kohustus tarnijate ees); või
- (b) vahetada teise osapoollega finantsvarasid potentsiaalselt kahjulikel tingimustel (näiteks negatiivse õiglase väärtusega tuletisinstrumendid). (SME IFRS terminite sõnastik).

Omakapitaliinstrument on leping, mis annab õiguse osaleda ettevõtte netovaras (näit. aktsia või aktsiaoptsioon). (SME IFRS 22.3)

Tuletisinstrument on finantsinstrument,

- (a) mille väärtus sõltub muutustest intressimääras, väärtpaberi hinnas, valuutakursis, hinnaindeksis või muus sarnases alusmuutujas;
- (b) mille algne soetusmaksumus on null või väga väike võrreldes teiste lepingutüüpidega, mis reageerivad samas suunas ja ulatuses turusituatsiooni

muutustele; ja

(c) mille arveldamine toimub tulevikus.

Näideteks tuletisinstrumentidest on forward-, futuur-, swap- või optioonilepingud.

Soetusmaksumus on:

(a) vara omandamisel selle eest makstud raha või mitterahalise tasu õiglane väärtus; ja

(b) kohustuse võtmisel selle eest saadud raha või mitterahalise tasu õiglane väärtus.

Korrigeeritud soetusmaksumus on finantsvara või finantskohustuse algne soetusmaksumus, mida on vajadusel korrigeeritud järgmiste summadega:

(a) põhiosa tagasimaksud (näiteks võetud või antud laenu puhul);

(b) algse soetusmaksumuse ja lunastusmaksumuse vahelise võimaliku erinevuse kumulatiivne amortisatsioon (näiteks võlakirjade või laenude tehingukulutuste puhul);

(c) väärtuse langusest või laekumise ebatõenäosusest tingitud võimalik allahindlus (ebatõenäoliselt laekuvate finantsvarade puhul). (SME IFRS 11.15).

Sisemise intressimäära meetod on finantsvara või –kohustuse korrigeeritud soetusmaksumuse arvutamine kasutades selle sisemist intressimäära. (SME IFRS 11.16)

Sisemine intressimäär on selline intressimäär, millega finantsvarast või –kohustusest tulenevaid rahavoogusid diskonteerides on tulemuseks antud finantsvara või –kohustuse hetke bilansiline maksumus. Sisemise intressimäära arvutus hõlmab kõiki antud finantsvara või –kohustusega seoses makstavaid või saadavaid tehingukulutusi, üle- ja alakursse. (SME IFRS 11.16)

Õiglane väärtus on summa, mille eest on võimalik vahetada vara või arveldada kohustust teadlike, huvitatud ja sõltumatute osapoolte vahelises tehingus. (SME IFRS 2.34)

Tehingukulutused on finantsvara või –kohustuse ostu, emiteerimise või müügiga kaasnevad vältimatud kulutused. Vältimatud kulutused on sellised kulutused, mida ei oleks toimunud, kui ost, emiteerimine või müük poleks aset leidnud.

ESMANE ARVELE VÕTMINE

7. Finantsvarad ja finantskohustused võetakse algselt arvele nende soetusmaksumuses, milleks on antud finantsvara või -kohustuse eest makstava või saadava tasu õiglane väärtus. Algne soetusmaksumus sisaldab kõiki finantsvara või –kohustuse soetamisega otseselt kaasnevaid tehingukulutusi, välja arvatud paragrahvis 12 nimetatud finantsvarad (mida kajastatakse õiglasest väärtusest muutustega läbi kasumiaruande), mille puhul tehingukulutusi ei liideta (ega arvata maha) algse soetusmaksumuse arvestamisel. (SME IFRS 11.13, 12.7).

8. Juhul kui soetatud finantsvara (finantskohustuse) eest tasutakse koheselt rahas, loetakse selle soetusmaksumuseks saadud (makstud) rahasumma nominaalväärtust. Juhul kui tasumine toimub alles teatud pikema ajaperioodi möödudes (näiteks aastase

järeelmaksuga), loetakse soetusmaksumuseks saadaoleva (või maksmisele kuuluva) tasu nüüdisväärtust. Juhul kui tasumine toimub lühiajalise viivitusega (näiteks nõuded ostjatelt, mis laekuvad 30 päeva pärast), ei erine tasu nüüdisväärtus üldjuhul oluliselt tema nominaalväärtusest, ning sellisel juhul võib soetusmaksumuseks lugeda saadaoleva (või maksmisele kuuluva) tasu nominaalväärtust. (SME IFRS 11.13).

Näide 1.

Ettevõtte müüb 200 000 euro eest kinnisvarainvesteeringu (bilansiline väärtus 150 000 eurot), kusjuures 100 000 kuulub tasumisele kohe ning 100 000 kahe aasta pärast.

Kuidas kajastada tehingut ning selle tulemusel tekkivat pikaajalist nõuet (s.o. finantsvara)?

Kuna osa saadaolevast tasust laekub alles pikema ajaperioodi möödudes, tuleb müügihinnaks (ja tekkiva nõude soetusmaksumuseks) lugeda mitte tasu nominaalväärtust, vaid tema õiglast väärtust, milleks on nõude nüüdisväärtus.

Nüüdisväärtuse arvutamisel tuleb diskontomäärana kasutada sarnaste instrumentide turuintressimäära, võttes arvesse ostva ettevõttega seotud spetsiifilisi riske. Eeldades antud näites, et sarnase tähtaja ning riskitasemega ettevõtete keskmine laenuintressimäär on ligikaudu 10%, kujuneks 100 000 euro suuruse 2-aastase nõude nüüdisväärtuseks 82 645 eurot ($100,000 / 1.1^2$). Vahe nominaalväärtuse ja nüüdisväärtuse vahel kajastatakse intressituluna kahe aasta jooksul.

Raamatupidamiskanne müügihetkel:

D Raha	100 000
D Pikaajaline nõue	82 645
K Kinnisvarainvesteering	150 000
K Kasum kinnisvarainvesteeringu müügist	32 645

Raamatupidamiskanne esimese aasta lõpul:

D (Pikaajaline) nõue	8 264
K Intressitulu (10% nõudest)	8 264

Nõude saldo esimese aasta lõpuks on 90 909 eurot ning see klassifitseeritakse ümber lühiajaliseks.

Raamatupidamiskanne teise aasta lõpul:

D Nõue	9 091
K Intressitulu (10% nõudest)	9 091

Nõude saldo teise aasta lõpuks on 100 000 eurot, mis võrdub tasumisele kuuluva summa nominaalväärtusega. Teise aasta lõpus toimub nõude tasumine, mida kajastatakse järgnevalt:

D Raha	100 000
K Nõue	100 000

Näide 2.

Vastavalt ettevõtte tavapärasele tegevuspraktikale sätestab ta oma klientidele maksetähtjaks üldjuhul 30-90 päeva. Kuigi müügitegevuse tulemusel tekkivate nõuete nüüdisväärtus erineb nende nominaalväärtusest, on erinevus suhteliselt ebaoluline. Lähtudes olulisuse printsiibist on aktsepteeritav võtta tekkinud nõuded ostjate vastu bilansis arvele nende nominaalväärtuses ning eirata asjaolu, et nõuete õiglane väärtus on tegelikult pisut väiksem.

9. Juhul kui finantsvara või finantskohustus tekib vahetustehingus mitte-rahaliste objektide vastu, loetakse finantsvara või –kohustuse soetusmaksumuseks vahetatud objektide õiglast väärtust.

10. Soetusmaksumus sisaldab ka kõiki tehingukulutusi, välja arvatud selliste finantsvarade ja finantskohustuste puhul, mida kajastatakse õiglasest väärtusest, väärtuse muutustega läbi kasumiaruande (vt paragrahv 12). Tehingukulutusteks loetakse kõiki finantsvara või –kohustuse soetamisega kaasnevat vältimatuid kulutusi - näiteks tasusid vahendajatele ja nõustajatele, tehinguga kaasnevat mittetagastatavaid makse ja muid tehinguga otseselt kaasnevat kulutusi. Tehingukulutused ei sisalda tehingu finantseerimisega seotud kulutusi ega ettevõtte sisemisi halduskulusid. Ettevõtte töötajatele makstud töötasu loetakse tehinguga kaasnenud vältimatuks kulutuseks ainult juhul, kui vastav osa töötasust jäänuks tehingu mitte-toimumisel töötajale maksmata.

EDASINE KAJASTAMINE - ÜLDREEGLID

Finantsvarade kajastamine

11. *Korrigeeritud soetusmaksumuses (vt paragrahvid 19-22) kajastatakse järgmisi finantsvarasid (SME IFRS 11.8 (a), (b), 11.9, 11.14 (a)):*

(a) nõuded ostjate vastu, viitlaekumised ning muud lühi- ja pikaajalised nõuded (sh. laenuõuded);

(b) lunastustähtjani hoitavad finantsinvesteeringud (näit. börsil noteeritud võlakirjad), kui ettevõtte on valinud arvestusmeetodiks korrigeeritud soetusmaksumuse meetodi (vastasel korral tuleb kajastada neid investeeringuid vastavalt paragrahvile 12 õiglasest väärtusest).

Finantsinstrumendile kord valitud arvestusmeetodit rakendatakse järjepidevalt.

12. *Õiglasest väärtusest (väärtuse muutus kajastatuna kasumiaruandes) (vt paragrahvid 15-18) kajastatakse järgmisi finantsvarasid (SME IFRS 11.14 (c), 12.8):*

(a) lühi- ja pikaajalised finantsinvesteeringud aktsiatesse ja teistesse omakapitaliinstrumentidesse, mille õiglane väärtus on usaldusväärset hinnatav;

(b) lühi- ja pikaajalised finantsinvesteeringud börsil noteeritud võlakirjadesse ja teistesse võlainstrumentidesse,

i. mida ettevõtte ei kavatsenud hoida lunastustähtjani;

ii. mida ettevõtte kavatsenud hoida lunastustähtjani, kuid on valinud arvestusmeetodiks õiglase väärtuse meetodi; või

iii. mille puhul ettevõtte ei ole soetamishetkel kindel, kas ta kavatsenud seda hoida lunastustähtjani;

(c) *positiivse õiglase väärtusega tuletisinstrumentid.*

13. Soetusmaksumuse meetodil (st soetusmaksumus miinus võimalikud allahindlused) kajastatakse investeeringud aktsiatesse ja teistesse omakapitaliinstrumentidesse, mis ei ole avalikult kaubeldavad ning mille õiglast väärtust ei ole võimalik usaldusväärselt mõõta. (SME IFRS 11.14 (c), 12.8).

Finantskohustuste kajastamine

14. Kõiki finantskohustusi kajastatakse bilansis korrigeeritud soetusmaksumuses, välja arvatud negatiivse õiglase väärtusega tuletisinstrumentid, mida kajastatakse õiglates väärtuses (SME IFRS 11.8 (b), 11.9, 11.14, 12.8).

Õiglates väärtuses kajastatavad finantsvarad ja -kohustused

15. Õiglates väärtuses kajastatavaid finantsinstrumente hinnatakse igal bilansipäeval ümber nende hetke õiglasele väärtusele, millest ei ole maha arvatud võimalikke finantsinstrumenti realiseerimisega kaasnevat tehingukulutusi. (SME IFRS 11.14 (c), 12.8, 12.12).

16. Väärtuse muutusest tulenevad kasumid/kahjumid kajastatakse kasumi või kahjumina aruandeperioodi kasumiaruandes. (SME IFRS 11.14 (c) (i), 12.8).

Näide – õiglates väärtuses kajastatavad finantsvarad

Ettevõtte ostab 31.03.2013 kauplemiseesmärgil 100 euro eest börsil noteeritud aktsiaid, makstes lisaks tehingutasudena 2 eurot. 31.12.2013 on antud aktsiate turuväärtus 105 eurot. Aktsiaid müües tuleks vahendustasudena maksta 2 eurot. 31.03.2014 müüakse samad aktsiad 72 euro eest (lisaks makstakse 2 eurot vahendustasu).

Kuidas kajastada aktsiaid nende soetamisel, 31.12.2013 bilansis ja müügil?

Aktsiad on noteeritud börsil, mistõttu vastavalt paragrahvile 12 kajastatakse neid õiglates väärtuses, muutustega läbi kasumiaruande.

Raamatupidamiskanne aktsiate soetamisel 31.03.2013 (vastavalt paragrahvile 7 ei sisalda õiglates väärtuses muutustega läbi kasumiaruande kajastatavate finantsvarade soetusmaksumus tehingutasusid):

D Aktsiad	100
K Raha	100
D Finantskulu	2
K Raha	2

Ümberhindlus turuväärtusele 31.12.2013 (vastavalt paragrahvile 15 ei võeta võimalikke vahendustasusid arvesse õiglase väärtuse määramisel, seega õiglase väärtus on 105):

D Aktsiad	5
K Finantskasum aktsiatelt	5

Kajastamine aktsiate müügil (kahjum võrdub aktsiate senise bilansilise maksumuse ja saadud netotasu vahega):

D Raha	70
D Finantskahjum aktsiatelt	35
K Aktsiad	105

17. Parimaks indikaatoriks finantsinstrumendi õiglasest väärtusest on tema turuväärtus. Aktiivse turu puudumisel võib õiglast väärtust hinnata mõnel muul meetodil, näiteks lähtudes hiljuti aset leidnud ostu-müügi tehingutest sama või sarnaste finantsinstrumentide puhul (korrigeerides vajadusel väärtust erinevuste suhtes) või kasutades diskonteeritud rahavoogude meetodit (s.o. diskonteerides finantsinstrumendist genereeritavaid tulevikurahavooge). Diskonteeritud rahavoogude meetodi kasutamisel tuleb diskontomäärana kasutada sarnaste instrumentide tulususemäärasid, samuti tuleb muude sisendite puhul võimalikult palju tugineda turuinformatsioonile. (SME IFRS 11.27-11.29, 12.10).

18. Kui õiglasest väärtuses kajastatud finantsvara õiglast väärtust ei ole enam võimalik usaldusväärselt hinnata, siis selle vara bilansiline väärtus hetkel, kui õiglast väärtust viimati oli võimalik usaldusväärselt hinnata, saab selle vara uueks soetusmaksumuseks. Seda vara kajastatakse soetusmaksumuses (miinus allahindlused) hetkeni, mil õiglast väärtust on võimalik taas usaldusväärselt mõõta. (SME IFRS 11.32, 12.9).

Korrigeeritud soetusmaksumuses kajastatavad finantsvarad ja -kohustused

19. Korrigeeritud soetusmaksumuse meetodi rakendamisel kajastatakse finantsinstrumenti bilansis tema algses soetusmaksumuses, mida on vajadusel korrigeeritud järgmiste summadega (SME IFRS 11.15):

- (a) *põhiosa tagasimaksud (näiteks võetud või antud laenu puhul);*
- (b) *algse soetusmaksumuse ja lunastusmaksumuse vahelise võimaliku erinevuse kumulatiivne amortisatsioon (näiteks võlakirjade puhul);*
- (c) *väärtuse langusest või laekumise ebatõenäosusest tingitud võimalik allahindlus (ebatõenäoliselt laekuvate finantsvarade puhul).*

20. Paragrahvis 19 kirjeldatud algse soetusmaksumuse korrigeerimised viiakse läbi ainult juhul, kui need on asjakohased. Näiteks juhul, kui finantsinstrument makstakse tagasi ühes osas, tema soetusmaksumus on võrdne lunastus- või realiseerimismaksumusega ning tema laekumine on tõenäoline, võrdub finantsinstrumendi korrigeeritud soetusmaksumus tema algse soetusmaksumusega.

21. Korrigeeritud soetusmaksumus tuleb leida kasutades finantsinstrumendi sisemist intressimäära (mis ei pruugi ühtida lepingus nimetatud intressimääraga). Sisemine intressimäär on selline intressimäär, mida rakendades finantsinstrumendist (näiteks laenust või võlakirjast) tulenevad tulevikurahavood diskonteeruvad instrumendi bilansilise väärtuseni. Sisemise intressimäära arvutamisel tuleb arvesse võtta ka kõiki antud finantsvara või -kohustusega seoses makstavaid või saadavaid tehingutasusid. (SME IFRS 11.16, 11.18).

Näide - Korrigeeritud soetusmaksumuse arvutamine kasutades sisemist intressimäära
Ettevõtte emiteerib 5-aastase võlakirja nominaalväärtusega 100 000 euro intressimääraga 8% aastas (makstakse üks kord aastas), emiteerimishinnaga 94 418 eurot. Emissiooniga seotud kulutused on kokku 2 000 eurot.

(a) Kuidas leida sisemist intressimäära?

Võlakirja algne soetusmaksumus võrdub võlakirja emiteerimisel laekunud rahasummaga, millest on maha arvatud emissiooniga seotud kulutused: $94\,418 - 2\,000 = 92\,418$ eurot.

Sisemine intressimäär on selline intressimäär, mida rakendades võlakirjast tulenevad tulevikurahavood diskonteeruvad tema algse bilansilise väärtuseni, milleks on antud juhul 92 418 eurot.

Võlakirjast tulenevad rahavood järgmise 5 aasta jooksul on järgmised:

	1.a.	2.a.	3.a.	4.a.	5.a.
Intress	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000
Põhimakse	-	-	-	-	100 000
Kokku	8 000	8 000	8 000	8 000	108 000

Seega tuleb sisemise intressimäära leidmiseks lahendada järgmine valem (kus i on sisemine intressimäär):

$$\frac{8\,000}{1+i} + \frac{8\,000}{(1+i)^2} + \frac{8\,000}{(1+i)^3} + \frac{8\,000}{(1+i)^4} + \frac{108\,000}{(1+i)^5} = 92\,418$$

Valemit on suhteliselt lihtne lahendada tabelarvutusprogrammide (näit. Excel) abil.

Antud näites saame vastuseks, et $i=0,1$ ehk sisemine intressimäär on 10%.

Nagu näitest näha, erineb sisemine intressimäär (10%) oluliselt võlakirja nominaalsest intressimäärast (8%), mis on tingitud võlakirja nominaalväärtuse (100 000) ja emiteerimishinna (94 418) vahest ning suhteliselt suurtest tehingukuludest (2 000).

Laenude puhul üldjuhul algselt saadud (või makstud) summa ei erine lõpptähtajal tagasimaksmisele kuuluvast summast, mistõttu sisemise intressimäära arvestust mõjutavad põhiliselt ainult tehinguga seotud kulutused. Juhul kui ka tehinguga seotud kulutused on suhteliselt ebaolulised, on laenu sisemine intressimäär lähedane tema (lepingus fikseeritud) nominaalsele intressimäärale ning sisemise intressimäära arvestust ei ole vaja läbi viia.

Samas juhul kui laenuga seotud tehingutasud on olulised või algselt saadud (või makstud) summa erineb tagasimaksmisele kuuluvast summast, tuleb sarnane arvutus sisemise intressimäära leidmiseks teostada ka laenude puhul.

(b) Kuidas kajastada võlakirja emiteerimist ning järgnevat intressiarvestust?

Võlakiri kajastatakse bilansis algselt tema soetusmaksumuses, milleks on võlakirja eest saadud netosumma:

D Raha	92 418
K Võlakiri	92 418

Kuigi intresside maksmine toimub nominaalse intressimäära alusel (8%), tuleb tekkepõhist intressikulu arvestada sisemise intressimäära alusel (10%). Vahe kajastatakse võlakirja bilansilise väärtuse muutusena. Esimese aasta lõpus tehakse järgmine kanne:

D Intressikulu	9 242
K Raha	8 000
K Võlakiri	1 242

Esimese aasta lõpuks on võlakiri kajastatud bilansis summas $92\,418 + 1\,242 = 93\,660$ eurot.

Ka järgmistel aastatel arvestatakse tekkepõhist intressikulu sisemise intressimäära alusel (10%), mida rakendatakse võlakirja bilansilisele väärtusele (teisel aastal 93 660). Vahe kajastatakse jällegi võlakirja bilansilise väärtuse muutusena.

D	Intressikulu	9 366
K	Raha	8 000
K	Võlakiri	1 366

Sarnast arvestust jätkates on võlakirja bilansiline väärtus kasvanud lunastustähtjaks 5 aasta pärast 100 000 eurole, mis võrdub ühtlasi tema nominaalväärtusega. Võlakirja lunastamisel on kanne järgmine:

D	Võlakiri	100 000
K	Raha	100 000

22. Juhul kui tehingutasude mõju sisemise intressimäära arvestusele on ebaoluline, võib neid lähtudes olulisuse printsiibist kajastada kuluna nende toimumise momendil või kajastada kuluna lineaarselt instrumendi lõpptähtajani jäänud perioodi jooksul. Ühelgi juhul ei kapitaliseerita tehingutasusid bilansis iseseisva varaobjektina.

Näide.

Ettevõtte võtab 5-aastase laenu summas 10 000 000 eurot, intressimääraga 8% aastas. Laenulepingu sõlmimisega kaasnevad kulutused summas 20 000 eurot. Milline on laenu sisemine intressimäär ning kuidas kajastada laenu korrigeeritud soetusmaksumuse meetodil?

Antud laenu algne soetusmaksumus on 9 980 000 eurot (10 000 000-20 000). Kasutades eelmises näites kirjeldatud valemit, saame tulemuseks, et laenu sisemine intressimäär on ligikaudu 8,05% aastas. Sisemise intressimäära alusel arvestatud intressikulu erineb ainult ebaoluliselt lepingus fikseeritud intressimääraga (8%) arvestatud kulust (alla 5 000 euro aastas), mistõttu lähtudes olulisuse printsiibist on aktsepteeritav kajastada tehingutasusid koheselt kuluna.

D	Raha	9 980 000
D	Intressikulu (tehingutasud)	20 000
K	Laenukohustus	10 000 000

Alternatiivina võib tehingutasusid kajastada kuluna lineaarselt laenu lõpptähtajani jäänud perioodi jooksul (so. 5 aasta jooksul, 4 000 eurot aastas). Sellisel juhul on raamatupidamiskanded järgmised:

D	Raha	9 980 000
K	Laenukohustus	9 980 000

Edasine iga-aastane intressi- ja tehingutasude amortisatsiooniarvestus:

D	Intressikulu	800 000
K	Raha (makstud intress)	800 000
D	Intressikulu (tehingutasude amortisatsioon)	4 000
K	Laenukohustus	4 000

Mõlemad ülalkirjeldatud lihtsustatud arvestuspõhimõtted on lubatud ainult juhul, kui nende rakendamisel saadav tulemus ei erine oluliselt sisemise intressimäära rakendamisel saadavast tulemusest.

Finantsvarade allahindlused

23. *Igal bilansipäeval tuleb hinnata, kas esineb tunnuseid korrigeeritud soetusmaksumuse või soetusmaksumuse meetodil kajastatud finantsvara või finantsvarade grupi väärtuse languse osas. (SME IFRS 11.21). Juhul kui selliseid tunnuseid esineb, tuleb finantsvara alla hinnata lähtudes alljärgnevatest reeglitest (SME IFRS 11.25, 12.13):*

- (a) korrigeeritud soetusmaksumuses kajastatavaid finantsvarasid (näiteks nõuded ja antud laenud) tuleb hinnata alla finantsvarast eeldatavasti tulevikus laekuvate maksete nüüdisväärtuseni (diskonteerituna antud finantsvara esmasel kajastamisel fikseeritud sisemise intressimääraga);*
- (b) soetusmaksumuses kajastatavaid finantsvarasid (aktsiad ja muud omakapitaliinstrumendid, mille õiglane väärtus ei ole usaldusväärselt hinnatav) tuleb hinnata alla summani, mida põhjendatud hinnangu kohaselt võiks saada, kui seda finantsvara peaks müüma bilansipäeva seisuga.*

24. *Väärtuse langusest tulenevaid allahindlusi kajastatakse kasumiaruandes kuluna. (SME IFRS 11.21).*

25. Finantsvarade (näiteks nõuete, antud laenude ja finantsinvesteeringute) väärtuse languse tuvastamisel tuleb arvesse võtta kogu aruande koostamise ajaks teadaolevat informatsiooni (kaasa arvatud pärast bilansipäeva teatavaks saanud asjaolusid, mis annavad tunnistust juba bilansipäevaks aset leidnud väärtuse languse kohta), mis võib mõjutada finantsvarade väärtust. Finantsvara väärtuse langust (ja sellest tulenevat allahindlust) võib muuhulgas põhjustada mõni alljärgnevatest sündmustest või asjaoludest (SME IFRS 11.22, 11.23):

- (a) võlgniku (tõenäoline) pankrot või olulised finantsraskused;
- (b) maksetähtaegadest mittekinnipidamine;
- (c) võlgniku krediidireitingu langus;
- (d) finantsraskustest tingitud aktiivse turu kadumine teatud finantsinvesteeringule (näiteks aktsiad, mille noteerimine börsil lõpetatakse);
- (e) ettevõttel on andmeid, mis viitavad finantsvarade grupist tulevikus eeldatavasti laekuvate rahavoogude vähenemisele alates nende esmasest kajastamisest, kuigi seda vähenemist ei saa seostada ühegi gruppi kuuluva individuaalse finantsvaraga. Sellised andmed hõlmavad:
 - i. võlgnike maksekäitumise ebasoodsaid muutusi (näiteks edasilükatud maksete arvu suurenemine); või
 - ii. majanduskeskkonna üldine halvenemine, mis võib mõjutada võlgnike maksevõimet (näiteks töötuse taseme tõus; laenutagatiste väärtuse langus; võlgnike poolt kasutatava tooraine hinna tõus või valmistoodangu hinna langus).

26. Ettevõtte hindab finantsvarade väärtuse langust iga objekti jaoks eraldi järgmiste finantsvarade puhul:

- (a) investeeringud aktsiatesse või muudesse omakapitaliinstrumentidesse; ja
- (b) muud finantsvarad, mis on individuaalselt olulised.

Ülejäänud finantsvarade puhul, mis ei ole individuaalselt olulised ja mille suhtes ei ole otseselt teada, et nende väärtus oleks langenud, võib väärtuse langust hinnata kogumina. (SME IFRS 11.24). Finantsvarasid, mille väärtuse langust on individuaalselt hinnatud, ei kaasata kogumitena hinnatavate finantsvarade gruppidesse

juhul, kui neil esinesid individuaalsed väärtuse languse tunnused; nad kaasatakse kogumitena hinnatavate finantsvarade gruppidesse juhul, kui neil puudusid individuaalsed väärtuse languse tunnused.

Näide 1.

Hinnates aastalõpus oma nõuete laekumise tõenäosust, tuvastab ettevõtte juhtkond, et kolmel juhul on nõuete maksetähtaeg oluliselt ületatud ning võlgnikud on kas maksejõuetud või finantsraskustes. Iga nõude väärtuse langust (st. vajadust allahindluseks) hinnatakse individuaalselt, lähtudes tõenäoliselt laekuvate summade nüüdisväärtusest.

Näide 2.

Ettevõtte raamatupidamises on aastalõpu seisuga kajastatud nõuded ostjate vastu kogusummas 500 tuhat eurot, mis koosneb omakorda enam kui kolmesajast individuaalsest nõudest. Ühegi nõude puhul ei ole otseselt alust arvata, et need võiksid olla ebatõenäoliselt laekuvad (st. väärtuse langust ei ole ühegi nõude puhul otseselt tuvastatud). Samas näitab ettevõtte senine kogemus, et ka n.ö. „headest nõuetest” jääb keskmiselt siiski 3% laekumata. Ettevõtte moodustab oma nõuete portfelli üldise allahindluse summas 15 000 eurot (3% 500 tuhandest). Raamatupidamiskanne (eeldusel, et ebatõenäoliselt laekuvate nõuete algsaldo oli null):

D Nõuete allahindluse kulu	15 000
K Ebatõenäoliselt laekuvad nõuded	15 000

27. Juhul kui eelnevalt alla hinnatud finantsvarade väärtus järgnevatel perioodidel taas tõuseb ja väärtuse kasvu saab objektiivselt seostada sündmusega, mis toimus pärast allahindluse kajastamist, tühistatakse varasem allahindlus kuni summani, mis on madalam kahest alljärgnevast summast:

- (a) finantsvarast eeldatavasti tulevikus laekuvate maksete nüüdisväärtus; ja
 - (b) bilansiline jääkväärtus juhul, kui allahindlust ei oleks eelnevalt toimunud.
- Allahindluste tühistamisi kajastatakse kasumiaruandes. (SME IFRS 11.26).

EDASINE KAJASTAMINE – SPETSIIFILISED VALDKONNAD

Nõuete kajastamine

28. Kõiki nõudeid (näit. nõuded ostjate vastu, viitlaekumised, antud laenud ning muud lühi- ja pikaajalised nõuded) kajastatakse bilansis üldjuhul korrigeeritud soetusmaksumuses.

29. Lühiajaliste nõuete korrigeeritud soetusmaksumus on üldjuhul võrdne nende nominaalväärtusega (miinus võimalikud allahindlused), mistõttu lühiajalisi nõudeid kajastatakse bilansis tõenäoliselt laekuvas summas (mis on kajastatud näiteks arvel, lepingus või muul alusdokumendil).

30. Pikaajaliste nõuete korrigeeritud soetusmaksumuse arvestamiseks võetakse nad algselt arvele saadaoleva tasu õiglasest väärtusest (vt ka näide paragrahv 8 järel), arvestades järgnevatel perioodidel nõudelt intressitulu kasutades sisemise intressimäära meetodit. Juhul kui pikaajalise nõude sisemine intressimäär erineb lepingus fikseeritud intressimäärast (näiteks intressita laenu puhul), tuleb nõue algselt

võtta arvele tema nüüdisväärtuses, diskonteerituna turu intressimääraga sarnaste tingimustega instrumentidele (st sarnases valuutas, maksetähtajaga, krediidireitinguga jne).

Näide 1.

Ettevõtte annab oma tütarettevõttele 3-aastase intressivaba laenu summas 1 000 000 eurot. Kuidas kajastada antud laenu emaettevõtte ja tütarettevõtte raamatupidamises (diskontomääraks eeldada 10%)?

Antud laenu õiglase väärtus selle väljastamise momendil on 751 315 eurot (s.o. ühe miljoni euro nüüdisväärtus diskonteerides kolme aasta pärast laekuvat makset 10%-ga ehk $1\,000\,000 / 1.1^3$). Vahe nominaalväärtuse ja nüüdisväärtuse vahel kajastatakse intressituluna kolme aasta jooksul.

Raamatupidamiskanne laenu väljastamise hetkel emaettevõtte raamatupidamises:

D Pikaajaline nõue	751 315
D Finantskulu	248 685
K Raha	1 000 000

Intressiarvestus kasutades sisemist intressimäära esimese aasta lõpul:

D Pikaajaline nõue	75 131
K Intressitulu	75 131

Jätkates analoogilist intressiarvestust kasvab nõude saldo kolmanda aasta lõpuks 1 000 000 eurole, mis võrdub nõude tasumisele kuuluva summa nominaalväärtusega.

Tütarettevõtte kajastab saadud laenu nõ. peegelpildis. Raamatupidamiskanne laenu saamise hetkel tütarettevõtte raamatupidamises:

D Raha	1 000 000
K Pikaajaline kohustus	751 315
K Finantstulu	248 685

Intressiarvestus kasutades sisemist intressimäära esimese aasta lõpul:

D Intressikulu	75 131
K Pikaajaline kohustus	75 131

Jätkates analoogilist intressiarvestust kasvab kohustuse saldo kolmanda aasta lõpuks 1 000 000 eurole, mis võrdub kohustuse tasumisele kuuluva summa nominaalväärtusega.

Näide 2.

Ettevõtte A annab ettevõttele B kolmeks aastaks laenu summas 1 000 000 eurot intressimääraga 8% aastas. Tehing toimub turutingimustel ning laenu intressimäär vastab sarnaste tingimustega ja sarnase krediidireitinguga ettevõtete turuintressimääradele.

Kuna laenu nominaalintress vastab turuintressile ning puuduvad tehingutasud, mis mõjutaksid sisemise intressimäära arvestust, võrdub laenu nominaalintress ühtlasi tema sisemise intressimääraga. Antud laenu õiglase väärtus selle väljastamise momendil ühtib äraantud rahasummaga ehk 1 000 000 eurot.

Raamatupidamiskanne laenu väljastamise hetkel:

D Pikaajaline nõue	1 000 000
K Raha	1 000 000

Intressiarvestus esimese aasta lõpul (sisemine intressimäär võrdub lepingus fikseeritud intressiga, mistõttu intressitulu võrdub laekuva intressi summaga):

D Raha	80 000
K Intressitulu (8% nõudest)	80 000

31. Nõuete allahindlusi kajastatakse kas vastaval kontrakontrol (näiteks „Nõuded ostjate vastu” allahindlusi kajastatakse bilansis kirjel „Ebatõenäoliselt laekuvad nõuded”) või nõude bilansilise jääkmaksumuse vähendamisena.

32. Juhul kui nõude allahindlus kajastati algselt selleks ettenähtud ebatõenäoliselt laekuvate nõuete kontrol, kuid hiljem selgus, et nõude laekumine on täiesti ebarealistlik, tunnistatakse nõue lootusetuks ning nii nõue ise kui ka tema allahindlus vastaval kontrakontrol kantakse bilansist välja (täiendavat kulu sel hetkel enam ei teki). Nõuet loetakse lootusetuks, kui ettevõttel puuduvad igasugused võimalused nõude kogumiseks (näit. võlgnikule on väljakuulutatud pankrot ning pankrotipesas olevatest varadest ei piisa nõude tasumiseks).

33. Juhul kui varem tehtud hinnang ebatõenäoliselt laekuvate nõuete summa kohta hiljem muutub, tuleb seda kajastada hinnangu muutuse perioodi kasumiaruandes ning mitte korrigeerida tagasiulatuvalt eelmisi perioode. Ebatõenäolise või lootusetu nõude laekumine tuleb näidata kulu vähendusena perioodis, mil laekumine toimub. Ebatõenäoliselt laekuva nõude laekumisel tuleb ühtlasi vähendada nii nõude enda kui tema kontrakonto saldot.

Finantsinvesteeringute kajastamine

34. Lühi- ja pikaajalisi finantsinvesteeringuid aktsiatesse ja teistesse omakapitaliinstrumentidesse (välja arvatud sellised osalused tütar- ja sidusettevõtetes, mida kajastatakse konsolideerimise või kapitaliosaluse meetodil) kajastatakse õiglases väärtuses, juhul, kui see on usaldusväärselt hinnatav (vt näide paragrahv 16 järel). Aktsiate ja muude omakapitaliinstrumentide õiglane väärtus ei ole usaldusväärselt hinnatav juhul, kui nendega ei toimu aktiivset kauplemist ning puuduvad ka alternatiivsed meetodid nende väärtuse usaldusväärseks hindamiseks – selliseid aktsiaid kajastatakse soetusmaksumuses (miinus võimalikud allahindlused, kui investeeringu kaetav väärtus on langenud alla bilansilise väärtuse).

35. Lühi- ja pikaajalisi finantsinvesteeringuid võlakirjadesse ja teistesse võlainstrumentidesse, võib kajastada korrigeeritud soetusmaksumuses või õiglases väärtuses juhul, kui ettevõtte kavatses neid kindlasti hoida lunastustähtajani (vt näide paragrahv 21 järel). Juhul kui ettevõtte ei ole soetamishetkel kindel, kas ta kavatses teatud võlainstrumenti lunastustähtajani hoida või on tõenäoline, et ta müüb selle enne lunastustähtaega, tuleb seda kajastada õiglase väärtuses lähtudes paragrahvist 12.

36. Võlakirjade ja teiste võlainstrumentide õiglane väärtus on üldjuhul usaldusväärselt hinnatav, kuna nendest tulenevate rahavoogude (näiteks intresside ja tagasimaksete) summa ja ajastus on teada või usaldusväärselt hinnatavad.

Finantskohustuste kajastamine

37. Finantskohustusi (näit. võetud laenud, võlad tarnijatele, viitvõlad, väljastatud võlakirjad ning muud lühi- ja pikaajalised võlakohustused; välja arvatud tuletisinstrumentid) kajastatakse bilansis üldjuhul korrigeeritud soetusmaksumuses.

38. Lühiajaliste finantskohustuste korrigeeritud soetusmaksumus on üldjuhul võrdne nende nominaalväärtusega, mistõttu lühiajalisi finantskohustusi kajastatakse bilansis maksmisele kuuluvas summas (mis on kajastatud näiteks arvel, lepingus või muul alusdokumendil).

39. Pikaajaliste finantskohustuste korrigeeritud soetusmaksumuse arvestamiseks võetakse nad algselt arvele maksmisele kuuluva tasu õiglasel väärtuses (vt ka näited paragrahvide 8, 21 ja 22 järel), arvestades järgnevatel perioodidel kohustustelt intressikulu kasutades sisemise intressimäära meetodit.

Tuletisinstrumentide kajastamine

40. Tuletisinstrumente (näit. forward-, futuur-, swap- või optioonilepingud) kajastatakse bilansis nende õiglasel väärtuses.

Näide.

Ettevõtte sõlmib 1.07.2013 12-kuulise valuutaforward lepingu, mis kohustab teda 30.06.2014 ostma 1 miljon USD kursiga 1 USD = 0,85 EUR. 31.12.2013 on USD/EUR kursid järgmised:

spot-kurss	1 USD = 0,75 EUR
6-kuu forward kurss	1 USD = 0,8 EUR
12-kuu forward kurss	1 USD = 0,85 EUR

Kuidas ja millises summas peab ettevõtte forward-lepingut kajastama oma aruandes seisuga 31.12.2013 ?

Ettevõtte poolt sõlmitud forward-leping kohustab ettevõtet ostma 30.06.2014 miljon dollarit 850 000 euro eest. Bilansipäeval (31.12.2013) saaks ettevõtte sõlmida sama lõpptähtajaga forward-lepingu, mis võimaldaks osta miljon dollarit 800 000 euro eest (ehk 50 000 soodsamalt, kui olemasolev leping). Seega on seisuga 31.12.2013 antud forward-lepingu turuväärtus 50 000 eurot. Kajastamine raamatupidamises:

D Kahjum tuletisinstrumentidelt	50 000
K Tuletisinstrumendid	50 000

Tekkinud negatiivse turuväärtusega tuletisinstrumenti kajastatakse bilansis kohustuste all.

41. Juhul kui mingi tuletisinstrument on soetatud riskimaandamise eesmärgil, on aktsepteeritav selle kajastamisel rakendada SME IFRS paragrahvides 12.15-12.25 kirjeldatud riskimaandamisarvestuse erireegleid (*hedge accounting*), eeldusel, et antud instrument vastab SME IFRS paragrahvides 12.15-12.18 kirjeldatud tingimustele.

KAJASTAMISE LÕPETAMINE

Finantsvarade eemaldamine bilansist

42. Finantsvara eemaldamiseks bilansist siis, kui ettevõtte (SME IFRS 11.33):

- (a) kaotab õiguse antud finantsvarast tulenevatele rahavoogudele; või
- (b) ta annab kolmandale osapoolale üle antud finantsvarast tulenevad rahavood ja enamiku antud finantsvaraga seotud riskidest ja hüvedest.

43. Juhul kui tehingu käigus annab üks osapool teisele üle finantsvara, andmata üle varaga seotud riske ja hüvesid, ei eemaldata vara üleandja bilansist, vaid tehingut kajastatakse kui üleantud vara tagatisel võetud laenu. (SME IFRS 11.34). Näideteks sellistest tehingutest on:

- (a) nõuete faktooring, kui sisulised riskid jäävad nõude „müüjale”;
- (b) repotehingud väärtpaberitega, mille käigus väärtpaberite „müüja” võtab endale ühtlasi kohustuse „müüdüd” väärtpaberid kokkulepitud ajal ja tingimustel uuesti tagasi osta.

44. Finantsvara eemaldamisel bilansist kajastatakse finantsvara bilansilise maksumuse ja tema eest saadud tasu vahet kasumiaruandes tulu või kuluna. (SME IFRS 11.33).

Nõuete faktooring

45. Faktooringepingi kujutab endast nõuete müüki, kusjuures sõltuvalt faktooringepingi tüübist on ostjal õigus teatud aja jooksul nõue müüjale tagasi müüa (regressiõigusega faktooring) või tagasimüügi õigus puudub ning kõik nõudega seotud riskid ja tulud lähevad ka sisuliselt üle müüjalt ostjale (regressiõigusega faktooring).

46. Juhul kui „müüjal” säilib nõude tagasiostukohustus, tuleb tehingut kajastada kui finantseerimistehingut (st nõude tagatisel võetud laenu), mitte kui müüki. Nõuet ei loeta faktooringu tagajärjel müüduks, vaid see jääb bilanssi seni, kuni nõue ise on laekunud või regressiõigus aegunud. Juhul kui tagasiostukohustust ei ole ning kontroll nõude ja temaga seotud riskide ja tulude üle läheb tõepoolest üle ostjale, kajastatakse tehingut nõude müügina.

Näide.

Ettevõtte müüb nimiväärtuses 100 000 euro eest nõudeid maksetähtaegadega kuni 3 kuud liisingfirmale, saades selle eest 90 000 eurot. Nõuded olid ettevõtte bilansis kajastatud eelnevalt nende nimiväärtuses.

Variant A - Kogu risk nõuete kogumise eest läheb üle liisingfirmale (st. regressiõigus puudub)?

Sellistel tingimustel sõlmitud faktooringepingut tuleb kajastada kui nõuete müüki:

D	Raha	90 000
D	Kulu	10 000
K	Nõuded	100 000

Kulu kajastatakse kas finantskuluna (analoogiliselt intressikulule) või nõuete allahindluse kuluna, sõltuvalt sellest, kas tehing tehti rahavoogude juhtimise eesmärgil või halbade nõuete riski maandamise eesmärgil.

Variant B - Kõik nõuete teenindamisega seotud riskid ja tulud jäävad „müüjale”. Kolm kuud pärast tehingu sõlmimisest on liisingfirmal õigus laekumata nõuded ettevõttele tagasi müüa, saades lisaks nominaalväärtusele kokkulepitud suuruses intressitulu. Kui vahepeal peaks nõue laekuma, arvestatakse sealt maha intress ning seda ületav osa tagastatakse ettevõttele.

Kuna „ostjal” on nõuete tagasimüügiõigus, tuleb tehingut kajastada finantseerimistehinguna (kui nõuete tagatisel saadud laenu), mitte müügitehinguna.

D Raha	90 000
K Faktooringkohustus	90 000

Ettevõtte peab arvestama saadud laenult tekkepõhiselt intressikulu. Nõude laekumisel, tasaarveldusel faktooringkohustusega ja ülejäägi tagastamisel ettevõttele tehakse järgmine kanne (eeldusel, et intressikulud olid 1 000 eurot):

D Intressikulud	1 000
D Faktooringkohustus	90 000
D Raha	9 000
K Nõuded	100 000

Finantskohustuste eemaldamine bilansist

47. Finantskohustus eemaldatakse bilansist siis, kui see on kas rahuldatud, lõpetatud või aegunud (SME IFRS 11.36).

48. Finantskohustus on rahuldatud siis, kui see on kas tasutud või lepinguliselt üle antud mõnele teisele osapoolale. Finantskohustus on lõpetatud siis, kui teine osapool on sellest loobunud. Finantskohustus aegub seadusandluses sätestatud tähtaegadel.

49. Finantskohustuse eemaldamisel bilansist kajastatakse kohustuse bilansilise maksumuse ja tema eest makstud tasu vahet kasumiaruandes tulu või kuluna. (SME IFRS 11.38).

OMAKAPITALIINSTRUMENTIDE KAJASTAMINE

50. Finantsinstrumentide klassifitseerimisel finantskohustuseks või omakapitaliinstrumentideks lähtutakse nende majanduslikust sisust, mitte ainult juriidilisest vormist. Näiteks juhul, kui teatud eelisaktia vastab rohkem kohustuse kui omakapitali definitsioonile, kajastatakse see bilansis kohustusena hoolimata asjaolust, et instrumendi nimetuses kasutatakse sõna „aktsia”.

51. Kui finantsinstrumendi emiteerijal lasub antud instrumendist tulenevalt lepinguline kohustus maksta instrumendi valdajale kokkulepitud ulatuses raha või muid finantsvarasid, tuleb antud instrumenti kajastada kui finantskohustust. Juhul kui finantsinstrumendi emiteerijal puudub kohustus teha antud instrumendist tulenevalt kokkulepitud ulatuses makseid (selle asemel instrumendi valdaja osaleb näiteks ettevõtte kasumis või netovaras), on tegemist omakapitaliinstrumentidega.

52. Kui ettevõtte emiteerib finantsinstrumendi, millel on nii finantskohustuse kui omakapitali komponent (näiteks konverteeritav võlakiri), jaotab ettevõtte saadud tasu nende komponentide vahel järgnevalt: kõigepealt arvutatakse finantskohustuse komponendi väärtus, milleks on sarnase, kuid ilma konverteerimisõigusega, finantskohustuse õiglane väärtus. Ülejäänud osa saadud tasust jaotatakse omakapitali komponendile. Tehingukulud jaotatakse nende komponentide vahel vastavalt nende õiglaste väärtuste proportsioonidele. (SME IFRS 22.13).

53. Bilansis finantskohustusena kajastatud instrumentidelt arvestatud intresse, dividende ning muid kasumeid ja kahjumeid kajastatakse kasumiaruandes tuluna või kuluna (näit. intressikulu laenudelt ja võlakirjadelt; dividendid eelisaktsiatelt, mida kajastatakse bilansis kohustusena; kasum (kahjum) laenu refinantseerimisest).

54. Bilansis omakapitalina kajastatud instrumentidega seotud väljaminekuid ja sissetulekuid kajastatakse bilansis omakapitali muutustena (näit. dividendide maksed lihtaktsiatelt; „kasumid/kahjumid” omaaktsiate müügilt). (SME IFRS 22.17).

Näide 1.

Ettevõtte on emiteerinud eelisaktsiaid, mis garanteerivad nende valdajale fikseeritud dividendi vähemalt 10% aastas. Juhul kui teatud majandusaastal ei teeni ettevõtte piisavalt kasumit, siis väljamaksmata dividend akumuleerub (teenides intresse) ja see makstakse välja esimesel võimalusel.

Selliseid eelisaktsiaid kajastatakse emiteerija bilansis kohustusena, kuna eelisaktsiaid emiteerinud ettevõttel lasub kohustus teha perioodilisi fikseeritud makseid. Sellistelt eelisaktsiatelt tasutud dividende kajastatakse kasumiaruandes finantskuluna (analoogiliselt laenuintressile), mitte jaotamata kasumi vähendamisena.

Näide 2.

Ettevõtte on emiteerinud eelisaktsiaid, mis garanteerivad nende valdajatele 10% suurema dividendi kui lihtaktsionäridele jagatav dividend. Dividendide jagamine või mitte-jagamise ning nende summa otsustatakse igakordselt aktsionäride koosoleku poolt.

Selliseid eelisaktsiaid kajastatakse omakapitaliinstrumentina, kuna neid emiteerinud ettevõttel puudub kohustus teha nende valdajatele perioodilisi fikseeritud makseid. Sellistelt eelisaktsiatelt tasutud dividende kajastatakse jaotamata kasumi vähendamisena (analoogiliselt lihtaktsiate dividendidele).

55. Kui dividende ei maksta rahas, vaid tasutakse muude varade üleandmisega, kajastatakse dividendide väljakuulutamisel dividendikohustus üleantavate varade õiglasel väärtusel. Igal bilansipäeval ja varade üleandmise päeval hinnatakse varade õiglast väärtust ja selle muutumise korral korrigeeritakse dividendikohustuse bilansilist väärtust. Õiglast väärtuse muutuste mõju kajastatakse kirje „Jaotamata kasum“ korrigeerimisena. (SME IFRS 22.18). Vara üleandmisel kajastatakse üleantava vara ja dividendikohustuse bilansiliste väärtuste vahe kasumiaruandes.

56. Omakapitaliinstrumentid võetakse arvele siis, kui ettevõtte on need instrumentid emiteerinud ja teisel osapoolel on lepinguline kohustus nende eest tasuda (SME IFRS 22.7):

- (a) kui omakapitaliinstrumentid emiteeritakse varem kui ettevõttele laekub nende eest tasu (näiteks osäuhingu asutamisel ilma sissemaksid tegemata), toimub kajastamine järgnevalt:
- i. juhul kui ettevõttel puudub tingimusteta nõudeõigus omaniku vastu (näiteks juhul, kui omanik on kohustatud oma aktsiate/osade eest tasuma ainult teatud situatsioonis), ei kajastata bilansis nõuet omaniku vastu ega sellele vastavat aktsia-/osakapitali. Aktsia-/osakapitali suurenemine kajastatakse alles siis, kui sissemaks on toimunud või kui ettevõttel on tekkinud tingimusteta nõue omaniku vastu. Sellist situatsiooni on kajastatud näites 1 paragrahvi 57 järel.
 - ii. juhul kui ettevõttel eksisteerib tingimusteta nõue omaniku vastu (näiteks juhul, kui omanik on kohustatud tegema sissemaks teatud kuupäevaks), võib ettevõtte kajastada oma bilansis nõuet omaniku vastu saadaoleva tasu õiglasest väärtusest (vt näide 2A) või käsitleda seda olukorda forward-lepinguna aktsiatele/osadele, kajastades forward-lepingu alusel emiteeritavad aktsiad/osad siis, kui nende eest tasutakse (vt näide 2B);
- (b) kui ettevõttele laekub tasu enne omakapitaliinstrumentide emiteerimist ning ettevõttel puudub kohustus tasu tagasi maksta, kajastatakse saadud tasu omakapitali suurendamisena.

57. Omakapitaliinstrumentid võetakse arvele saadud või saadaoleva tasu õiglasest väärtusest, miinus instrumentide emiteerimisega seotud kulud. (SME IFRS 22.8). Kui saadaoleva tasu õiglane väärtus erineb emiteeritud omakapitaliinstrumentide nominaalväärtusest, kajastatakse positiivne vahe kirjel „Ülekurs” ning negatiivne vahe kirje „Ülekurs” vähendusena juhul, kui seal on positiivne jääk, vastasel juhul kirjel „Jaotamata kasum”.

Näide 1 – Osäuhingul puudub tingimusteta nõudeõigus osaniku vastu

Asutamislepingu kohaselt on osäuhingu osakapitaliks 25 000 eurot, millest asutamisel tasutakse ainult 5 000 eurot. Ülejäänud osa osakapitalist kuulub tasumisele ainult juhul, kui osäühing ei suuda oma kohustusi osäuhingu vara arvel täita.

Kuna osäuhingul puudub tingimusteta õigus nõuda osanikult tasumata osakapitali tasumist (seda on võimalik nõuda ainult teatud tingimustel), siis ei saa osäühing kajastada oma bilansis nõuet osaniku vastu.

Seega näeb asutamise hetkel osäuhingu bilanss välja järgmine (osakapitali nominaalväärtuse ja sissemaksmata osa peaks eraldi välja tooma kas bilansis või aruande lisades):

Aktiva	
Raha	5 000
Varad kokku	5 000
Passiva	
Osakapital nimiväärtuses	25 000
Muu omakapital	(20 000)
Omakapital kokku	5 000

Näide 2A – Osäuhingul eksisteerib tingimusteta nõudeõigus osaniku vastu
(kajastamine emiteeritud osadena, mille eest on tasu veel laekumata)

Asutamislepingu kohaselt on osäühingu osakapitaliks 25 000 eurot, millest asutamisel tasutakse ainult 5 000 eurot. Ülejäänud osa osakapitalist kuulub tasumisele hiljemalt kahe aasta jooksul alates osäühingu asutamisest.

Kuna osäühingul on lepinguline õigus nõuda osanikult tasumata osakapitali tasumist, siis kajastab osäühing oma bilansis nõuet osaniku vastu, diskonteerides selle nüüdisväärtusesse. Vahet nõude nüüdisväärtuse ja osade nominaalväärtuse vahel kajastatakse omakapitali vähendusena. Nõudelt osaniku vastu kajastatakse kasumiaruandes intressitulu kuni nõude tasumiseni.

Eeldades, et hiljemalt kahe aasta pärast laekuva 20 000 euro nüüdisväärtus on 18 000 eurot, näeb asutamise hetkel osäühingu bilanss välja järgmine (osakapitali nominaalväärtuse ja sissemaksmata osa peaks eraldi välja tooma kas bilansis või aruande lisades):

Aktiva	
Raha	5 000
Nõue osaniku vastu	18 000
Varad kokku	23 000
Passiva	
Osakapital nimiväärtuses	25 000
Muu omakapital	(2 000)
Omakapital kokku	23 000

Näide 2B – Osäühingul eksisteerib tingimusteta nõudeõigus osaniku vastu
(kajastamine forward-lepinguna osäühingu poolt emiteeritavatele osadele)

Situatsioon on sama nagu näites 2A: asutamislepingu kohaselt on osäühingu osakapitaliks 25 000 eurot, millest asutamisel tasutakse ainult 5 000 eurot. Ülejäänud osa osakapitalist kuulub tasumisele hiljemalt kahe aasta jooksul alates osäühingu asutamisest.

Kuigi osäühing on emiteerinud osasid, mille eest pole veel tasutud, puuduvad nendel osadel olulised õigused, sh dividendiõigus. Seetõttu võib väita, et sisuliselt on tegemist forward-lepinguga osäühingu poolt emiteeritavatele osadele, mida kajastatakse alles hetkel, mil nende eest tasutakse.

Asutamise hetkel näeb osäühingu bilanss välja järgmine (osakapitali nominaalväärtuse ja sissemaksmata osa peaks eraldi välja tooma kas bilansis või aruande lisades):

Aktiva	
Raha	5 000
Varad kokku	5 000
Passiva	
Osakapital nimiväärtuses	5 000
Omakapital kokku	5 000

58. Ettevõtte poolt tagasiostetud omakapitaliinstrumente (näiteks omaaktsiad) kajastatakse bilansis omakapitali vähendusena (kirjel „Omaaktsiad”), mitte finantsinvesteeringuna. (SME IFRS 22.16).

59. Ettevõtte poolt omakapitaliinstrumentide (näiteks aktsiate) emiteerimisel või tagasiostmisel tehtud kulutusi kajastatakse omakapitali vähendusena (kirjel „Ülekurs”, juhul, kui seal on positiivne jääk; vastasel juhul kirjel „Jaotamata kasum”), mitte kuluna kasumiaruandes. Erandiks on lõpule viimata tehingutega

seotud kulutused (näiteks ebaõnnestunud aktsiaemissioon), mis kajastatakse kuluna kasumiaruandes. (SME IFRS 22.9, 22.16).

60. Lähtudes eelpool kirjeldatud kriteeriumitest võib teatud ettevõtetal omakapital üldse puududa. Näideteks on:

- (a) välismaa äriühingu filiaal, kes kajastab oma netosaldo peakontori ees finantskohustusena või -nõudena;
- (b) ettevõtted, kes kohustuvad (näiteks tulenevalt seadusest või ettevõtte enda põhikirjast) oma omanikelt ettevõtte aktsiaid või osasid tingimusteta kokkulepitud hinna eest tagasi ostma – emiteeritud aktsiad või osad kajastatakse finantskohustusena.

JÕUSTUMINE

61. *Käesoleva Raamatupidamise Toimkonna juhendi RTJ 3 rakendamine on kohustuslik raamatupidamise aastaaruannetele, mida koostatakse 1.01.2013 ja hiljem algavate aruandeperioodide kohta. Käesolevat Raamatupidamise Toimkonna juhendit võib rakendada vabatahtlikult raamatupidamise aastaaruannetele, mida koostatakse enne 1.01.2013 algavate aruandeperioodide kohta. Juhul kui ettevõtte soovib rakendada käesolevat juhendit ennetähtaegselt aastaaruannetele, mida koostatakse enne 1.01.2013 algavate aruandeperioodide kohta, peab ta samaaegselt rakendama ka kõiki teisi 1.01.2013 jõustuvaid uusi või muudetud Raamatupidamise Toimkonna juhendeid.*

62. Kuni käesoleva juhendi rakendamiseni tuleb järgida juhendi RTJ 3 eelmist versiooni (RTL 2009, 3, 46).

VÕRDLUS SME IFRS-IGA

63. Juhendis RTJ 3 sätestatud arvestuspõhimõtted finantsinstrumentidele on üldjoontes kooskõlas SME IFRS peatükkides 11 ja 12 sätestatud arvestuspõhimõtetega, välja arvatud:

- (a) SME IFRS lubab finantsinstrumentide arvestuses valida kas SME IFRSi peatükkide 11 ja 12 rakendamise või IAS 39 rakendamise vahel. Raamatupidamise Toimkond ei pidanud vajalikuks sellise valiku kehtestamist;
- (b) tulenevalt olulisuse printsiibist lubab RTJ 3 paragrahv 22 rakendada korrigeeritud soetusmaksumuse meetodit lihtsustatud viisil (sisemise intressimäära rakendamise asemel lineaarne intressiarvestus või tehingutasude kohene kajastamine kuludes), juhul kui mõju aruannetele on ebaoluline. SME IFRSi peatükk 11 sarnast lihtsustatud lähenemist otseselt ei maini, kuid paragrahvis 10.3 kinnitatakse, et kirjeldatud arvestusmeetodeid ei pea rakendama, kui nende rakendamise mõju on ebaoluline;
- (c) SME IFRS peatükk 12 kirjeldab riskimaandamise eesmärgil soetatud derivatiivsete finantsinstrumentide kajastamise erireegleid (*hedge accounting*). Raamatupidamise Toimkond ei pidanud vajalikuks vastavate erireeglite kirjeldamist juhendis RTJ 3, kuna selliseid reegleid rakendavate ettevõtete arv Eestis on suhteliselt väike. RTJ 3 lubab SME IFRSi peatükis 12 kirjeldatud *hedge accounting* erireeglite rakendamist;

(d) olenevalt sellest, kas juhtkond plaanib või ei plaani hoida börsil noteeritud võlakirju lunastustähtajani, RTJ 3 vastavalt kas lubab või nõuab nende võlakirjade kajastamist õiglasel väärtusel. SME IFRSi peatüki 11 kohaselt kajastatakse investeeringud sellistesse võlakirjadesse reeglina korrigeeritud soetusmaksumuse meetodil. Raamatupidamise Toimikond leiab, et börsil noteeritud võlakirju on lihtsam kajastada õiglasel väärtusel;

(e) erinevusi on veel üksikutes muudes detailides.

64. Juhendis RTJ 3 sätestatud põhimõtted finantsinstrumentide klassifitseerimiseks kohustusteks ja omakapitaliks on kooskõlas SME IFRS peatüki 22 põhimõtetega.